

Ն Ա Խ Ա Պ Ա Շ Ա Ր Մ Ո Ւ Ն Ք

Ա Խ Տ Ա Ր Ք .

Մեր ազգին մէջ գտնուող տգէտներուն, եւս եւ կէս գիտուններուն ականջին շատ զօրաւոր ձայն ունի այս *ախսարք* կամ *աղբարք* բառը, վասն զի այնպիսի գրքի մը անուն է ռամկօրէն՝ որ հասկըցողները սակաւք են, եւ չհասկըցողները խիստ շատ. եւ մարդս չհասկըցած բանին աւելի կզարմանայ քան թէ հասկըցածին: Տեսնեմք թէ կարելի՞ է արդեօք *ախսարքի* վրայ մեծ համարում ունեցողներուն անտեղի զարմանքը եւ նախապաշարումը գոնէ քիչ մը պակսեցընել:

Ի՞նչ է արդեօք *ախսարք* ըսուածը:

Ախտարք կըսուին հին գրոց լեզուով այն մարդիկն որ մաքերնին դրած են թէ զանազան հաշիւներով կգտնեն այս կամ այն անձին ո՛ր աստղին տակը ծնածը, եւ ըստ այնմ կգուշակեն անոր անցեալ, ներկայ եւ ապագայ վիճակը, բարեբաղդութիւնը, դժբաղդութիւնը, եւ այլն: Եւ այս բառը առնուած է Պարսից *ախար* բառէն, որ *աստղ* կնշանակէ: — Իսկ ռամկօրէն ու ռամկական գրուածոց մէջ *ախսարք* աստեղագիտական գրքի մը անուն է, ինչպէս որ ըսինք, եւ այն գիրքը շատ տեղ կգտնուի ձեռագիր, պատուով կպահպանուի տներն ու որդւոց որդի կանցնի իբրեւ թանկագին բան մը:

Այժմ տեսնեմք թէ ուստի՞ սկսած է աստեղաց ու աստեղագիտութեան վրայ կարգէ դուրս կարծիք եւ համարում ունենալը, եւ որո՞նք են այն կարծիքները:

Հին ատենի կռապաշտ ժողովուրդներուն շատը աստղերն ու արեւը եւ լուսինը կպաշտէին. իսկ աստղերուն շաշժմունքէն, դիրքէն, մեծութենէն զանազան գուշակութիւններ հանելը՝ գրեթէ ամէն ազգաց եւ ժողովրդոց սովորական մէկ արհեստն էր: Կրսեն թէ այս աստեղագիտութիւնը սկսան Քաղդէացիք՝ նոյն նախապետին Քամ որդւոյն առաջնորդութեամբը. անոնցմէ սովրեցան հին եգիպտացիք, Արաբացիք, Յոյնք եւ Իտալացիք: Երողոտոս կըսէ թէ հին եգիպտացիք ամէն մէկ ամսու՝ ամէն մէկ օրուան մէկ մէկ պաշտպան աստուածներ որոշած էին, եւ նոցա քուրմերը կըխտէին թէ ո՛ր մարդը ի՞նչ աստղի տակ կամ ի՞նչ օր ծնած է. անով կգուշակէին թէ ինչե՛ր կան նորա գլխուն գալիք, եւ ի՞նչ մահուամբ պիտի մեռնի:

Պոմպէոս, Կեսար եւ Կրասսոս ախտարքի խօսքերուն կամ աստեղագիտութեան շատ կհաւատային, եւ Պլինիոս մեծ համարում կցուցընէ այս արհեստին վրայ: Յայտնի է որ արեւելքի թագաւորներն ու մեծամեծները մինչեւ ցայժմ եւս՝ առանց իրենց աստեղագիտին խորհուրդ հարցընելու ամենեւին երեւելի գործի մը ձեռք չեն զարներ, եւ աստեղագէտները (որ իրենց մէջ *միւսկոնսիս* կըսուին) մեծ պատիւ ունին թագաւորաց առջեւը: Թալէմիէ անունով հռչակաւոր զաղղիացի Ֆանապարհորդը կպատմէ թէ Պարսից Շահ-Սէֆի թագաւորը, որ իրեն ժամանակակից էր, տարիներով հիւանդութիւն քաշեց. բժիշկները շատ դեղեր ընելէն վերջը՝ տեսան որ Ֆարջիայ, ըսին իրեն թէ «Քու այսպէս երկար հիւանդութիւն քաշելուդ պատճառ՝ աստեղագէտներն են, որ քու աթոռ նստելուդ օրը Ֆիշդ չեն գուշակած»: Աստեղագէտները մէկտեղ եկան, խորհուրդ ըրին, տեսան որ յիբաւի սխալ հաշիւ ըրեր են. շատ վնասուէն ետքը՝ վերջապէս գտան ախտարքին մէջ թէ ո՛ր օրը պէտք է եղեր Պարսից թագաւորութեան աթոռը նստի Շահ-Սէֆին. ելան նորէն թուր կապելու հանդէսը կատարեցին, եւ թագաւորը շատ ուրախացաւ, բայց քանի մը օրէն մեռաւ:

Չինաց թագաւորները՝ առանց աստեղագիտաց հարցընելու բան չեն ըներ. ձափոնացւոց մէջ հասարակ մարդիկ անգամ շէնք մը չեն շիներ՝ առանց ախտարք նայել տալու որ իմանան թէ ո՛րչափ ատեն պիտի դիմանայ այն տունը:

Հին ատենի գրեթէ ամէն իմաստուն հեթանոսներն ալ մեծ համարում ունէին աստեղագիտութեան վրայ, ինչպէս Հիպոկրատ բժիշկը, Վիրգիլիոս եւ Ովրատիոս բանաստեղծները, Տիբեր կայսրը եւ ուրիշներ:

Աստեղագէտներուն խօսքին նայելով, երկինքը եօծը մոլորակ միայն կայ, եւ տասուերկու կենդանակերպ կամ տանուտէր կամ աստեղատուն: Կենդանակերպները այժմ եւս 12 կհամըուին. բայց գլխաւոր մոլորակաց թիւը ութն է այժմ: Եօծը մոլորակներն ասոնք են. Արեգակ, Լուսին, Արուսեակ, Լուսնթագ, Հրատ, Փայլածու եւ երեւակ: Ախտարքը կըսէ թէ ասոնց ամէն մէկը մարդուս մարմնոյն մէկ մէկ անդամներուն

կտիրեն ու կկառավարեն զանոնք. այսինքն Արեւը մարդուս գլխուն կտիրէ կըսէ, Լուսինը աջ թեւին, Արուսեակը ձախ թեւին, Լուսնեմագը փորին, եւ այլն: Նոյալէս 12 կենդանակերպներն ալ մարդուս մէկ մէկ գլխաւոր անդամոցը վրայ ազդեցութիւն ունին կըսէ. այսինքն Խոյն գլխուն, Ցուլը վզին, Երկաւորը ուսերուն եւ այլն:

Հերմէս ըսած կլինի թէ որովհետեւ մարդուս գլուխը եօթը ծակ ունի, երկինքն ալ եօթը մոլորակ կայ՝ ամէն մէկ ծակին տիրող. երեւակն ու Լուսնեմագը երկու ականջաց կտիրեն եղեր, Հրատուն ու Արուսեակը քթին երկու ծակերուն, Արեւն ու Լուսինը երկու աչքերուն, եւ Փայլածուն բերնին:

Դարձեալ, ըստ ախտարաց՝ երեւակը կտիրէ առողջութեան, փոփոխութեանց, շինուածոց ու գիտութեանց. Լուսնեմագը պատուոյ, ցանկութեան, հարստութեան ու պերճութեան. Հրատուն պատերազմի, բանտերու, ամուսնութեանց եւ ատելութեանց. Արեւը յուսոյ, երջանկութեան, շահու եւ ժառանգութեանց. Արուսեակը սիրոյ եւ բարեկամութեան. Փայլածուն հիւանդութեանց, կորստեան, պարտուց, առուտրի եւ երկիւղի. Լուսինը վիրաց, երազոց եւ գողութեանց: Ասով ամէն անգամ որ այս ինչ կետին վրայ այս կամ այն մոլորակը կհասնի, այն բաները կպատահին եղեր աշխարհիս երեսը:

Դարձեալ, շաբթուն ամէն մէկ օրը մոլորակաց մէկուն նուիրուած էր, եւ անոր ազդեցութեանը տակ կհամարուէր. անոր համար մինչեւ ցայժմ լատիներէն, եւ անկից առնուելով՝ իտալերէն, գաղղիարէն, անգղիարէն, եւ այլն, շաբթուն օրերը, կամ անոնց շատը, մոլորակաց անուններովը կկոչուին. այսինքն կիրակին Արեւու օր, երկուշաբթին Լուսնի օր, երեքշաբթին Հրատի օր, չորեքշաբթին Փայլածուի օր, հինգշաբթին Լուսնեմագի օր, ուրբաթը Արուսեակի օր, եւ շաբաթը Երեւակի օր:

Դարձեալ, դեղինը Արեւուն գոյնն է, ճերմակը Լուսնին, կանանչը Արուսեակին, կարմիրը Հրատին, կապոյտը Լուսնեմագին, սեւը Երեւակին, եւ խառն գոյնը Փայլածուին:

Դարձեալ, Արեւը կտիրէ ոսկւոյ, Լուսինը արծաթոյ, Արուսեակը անագի, Հրատը երկաթի, Լուսնեմագը պղնձի, Երեւակը կապարի, Փայլածուն սնդկի:

Արեւը բարի ու յաջողակ է, Երեւակը պաղ ու ձախողակ, Լուսնեմագը բարեխառն ու կակուղ, Հրատը կրակոտ, Արուսեակը սիրելի, Փայլածուն անհաստատ, Լուսինը մաղձոտ:

Տանուտէրներուն մէջ Խոյն, Առիւծն ու Աղեղնաւորը տաք ու չորային են. Ցուլը, Կոյսն ու Այծեղջիւրը դանդաղ, պաղ ու չորային. Երկաւորը, Կշիռն ու Ջրհոսը թեթեւ, տաք ու խոնաւ. Խեցգետինը, Կարիճն ու Ջուկը խոնաւ, Թոյլ ու ցըրտային:

Մեր միտքը այս տեղ աստեղագիտութեան ամէն մէկ մասունքը բացատրել կամ ախտարք նայիլը սովորեցնել չլինելով, այսքանս միայն ըսեմք թէ երբոր մէկը ուզէ իմանալ թէ այս ինչ նորածին տղան ի՞նչ բաղդ պիտի ունենայ, կամ այս ինչ դիպուածին հետեւանքներն ի՞նչ պիտի լինին, կնայի ախտարքին մէջի բոլորակներուն կամ ժամագիտակներուն վրայ թէ այն օրը կամ այն վայրկեանը ո՞ր մոլորակին եւ ո՞ր կենդանակերպին տակը կընկնի, եւ ըստ այնմ գուշակութիւններ կընէ:

Կարդացողը կրնայ հարցնել որ եթէ ախտարքը խաբէական բան է, եւ աստեղագիտութիւնը սուտ գիտութիւն, ուրեմն ինչո՞ւ համար այնքան երեւելի եւ իմաստուն մարդիկ հաւատացեր էին անոր ատենով, եւ գուցէ այժմ եւս գտնուին հաւատացողներ: — Այդ հարցման պատասխանը յայտնի է: Ախտարքով եղած գուշակութիւններն ալ նման են հիմայից, այսինքն *Փաշով* եղած գուշակութիւններուն. երբեմն դիպուածով յարմար կեննեն եղելութեանց, մանաւանդ որ սովորաբար ընդհանուր եւ անորոշ խօսքեր են՝ հին ատենի պատգամներուն պէս. ուստի զարմանք չէ որ տկարամիտ մարդիկ կարծեն թէ յիրաւի ախտարքին ցուցուցածն է այն գուշակութիւնը, եւ ճշմարիտ է:

Քանի մը պատմութիւններ դնեմք այս տեղ որ ախտարական գուշակութեանց ի՞նչ արժէք ունենալը հասկըցուի:

Մարդուն մէկուն ծառան տիրոջը թանկագին մէկ բանը կգողնայ ու կփախչի: Մարդիկ կըրդկուին ետեւէն որ գտնեն. չգտնուի. կերթան ախտարմոյի մը կհարցնեն որ շատ անուանի աստեղագէտ է եղեր: Կբանայ ախտարքը, կնայի կղիտէ, պատասխան կուտայ թէ «Այդ գողին ետեւէն ընկնիլն ու փնտռելը աւելորդ աշխատութիւն է, գտնուելիք չունի. ինչու որ այն ծառային ծնած օրը լուսինն ու փայլածուն գուզնեմաց են եղեր. եւ որովհետեւ փայլածուն գողերուն պաշտպան է, այն գողը չկրնար բռնուիլ»: Դեռ այս խօսքերը աստեղագիտին բերանն են եղեր, ծառան բռնուած կառնուն կբերեն, եւ փայլածուին պաշտպանութիւնը ոչինչ կդառնայ:

Փրեդերիկոս Պարպարոսսա (Շիկամօրուս) կայսրը Խտալիոյ Վիչենցա քաղաքը առաւ պա-

տերազմով, ու երկրորդ օրը քաղաքէն ելնելու լինելով՝ «տեսնեմ ո՞ր աստեղագէտը կրնայ գուշակել թէ ես ո՞ր դռնէն դուրս պիտի ելնեմ» ըսաւ: Աստեղագէտը իւր արհեստին մէկ վարպետութիւնը բանեցնելով, կնքած նամակ մը տուաւ փրեդերիկոսին ու խնդրեց որ քաղաքէն դուրս ելնելէն ետքը բանայ: Կայսրը այն գիշերը պարսպին մէկ կտորը փլցնել տուաւ, ու այն խրամատէն ելաւ դուրս: Յետոյ բանայ նամակն ու տեսնէ որ մէջը այս խօսքս գրած է. «Կայսրը նոր դռնէն պիտի ելնէ»: Զարմացաւ կայսրը, եւ փոխանակ արհամարհելու՝ մեծապէս հաւանեցաւ աստեղագիտին եւ աստեղագիտութեան:

Ախտարը նայողը մարդուն մէկուն ըսած է եղեր թէ քու մահիւ ձիէ մը պիտի լինի. խեղճ մարդն ալ ձի մը տեսածին պէս՝ մահուընէ փախչելու պէս կփախչի եղեր անկից: Յո մը փողոցի մը մէջէն անցնելու ատենը, պանդոկի մը դրան վրայէն մակագիրը կընկնի յանկարծ գլխուն վրայ ու իսկոյն կմեռցընէ. չե՞ս ըսեր որ մակագրի տախտակին վրայ նկարուածը սեւ ձի մըն է եղեր:

Լիոն քաղաքին բնակիչներէն հարուստ՝ բայց դիւրահաւան մէկը ախտարը նայիլ կուտայ որ իմանայ թէ ինքը ե՞րբ պիտի մեռնի. եւ բոլոր ունեցածը կուտէ կվերջացընէ՝ կարծելով թէ աստեղագիտին գուշակած ժամանակէն աւելի ապրելիք չունի: Այնչափ կաղքերունայ խեղճ մարդն որ կհարկադրուի մուրալով ապրելու, այսպէս ըսելով. «Ողորմեցէք ինծի պէս խեղճին որ կարծածէս աւելի երկար ապրեցայ»:

Կնիկ մարդուն մէկը ախտարը բանալ կուտայ որ իմանայ թէ իւր սրտին ցաւին ի՞նչ ճար կրնայ գտնել: Աստեղագէտը կսկսի հարցընել կնիկ մարդուն թէ ո՞ր տարին, ո՞ր ամիսը, ո՞ր օրը, ո՞ր ժամուն ծնած է, եւ ըստ այնմ իւր ժամագիտակը շտկելով՝ շատ մը բաներ կըսէ որ դիմացինին խելքին ամենեւին յարմար չեն գար: Կնիկ մարդը կհանէ ձեռքը մէկ դահեկան մը կընէ: — Խաթուն, կըսէ աստեղագէտը, այս ալ կըսէ գիրքս որ դուն հարստութիւն չունիս: — Այդ իրաւ է, կըսէ կինը: Աստեղագէտը նորէն աչքը ախտարքին վրայ դարձընելով կհարցընէ ու «Խաթուն, կըսէ, արդեօք դուն մէկ բան մը կորսընցուցած չունի՞ս: — Ընտո՞ր չէ, կըսէ կնիկ մարդը, քեզի տուած դահեկանս կորուսի գնաց»:

Ճիհանշահի Հնդկաստանի մեծանուն թագաւորներէն մէկն էր ատենով. սորա չորս որդւոց մէկը՝ Տարահ կամ Դարեհ անունով՝ խիստ կհաւատայ եղեր ախտարքի ու աստեղագիտութեան:

Աստեղագէտներէն մէկը կգուշակէ այն տղուն թէ դուն օր մը հօրդ ամոռը պիտի ժառանգես. Դարեհն ալ հաստատ դրած է եղեր միտքը թէ այն գուշակութիւնը պիտի կատարուի: Լսողները կզարմանան աստեղագիտին համարձակութեանը վրայ, որով կըսէ եղեր որ «եթէ իմ խօսքս չենէ, գլուխս կուտամ»: Պատասխան կուտայ անոնց աստեղագէտը թէ «Կամ այն է որ Դարեհ ամոռը կժառանգէ, ու իմ քաղաք կբացուի, կամ այն է որ թագաւորութեան ետեւէ լինելով կյաղթուի ու կմեռնի, ինծի դարձեալ վնաս մը չլինիր»:

Արաբացւոց Վէլիտ ամիրապետին Հէճճաճ անունով զօրապետը ծանր հիւանդութեան մէջ գտնուելով՝ կհարցընէ աստեղագիտին թէ «Իմ բանս ի՞նչպէս պիտի լինի»: Պատասխան կուտայ աստեղագէտը թէ «Շուտով անդիի աշխարհքը պիտի հրաւիրուիս: — Շատ իմաստուն մարդ ես եղեր, կըսէ Հէճճաճ. կուզեմ որ դուն անդիի աշխարհքն ալ քովս գտնուիս, եւ այնպէս որ հոն երթալուս պէս կարենամ քեզի խորհուրդ հարցընել»: Եւ իսկոյն կհրամայէ որ աստեղագիտին գլուխը կտրեն, թէպէտեւ աստղերուն գուշակած ատենը դեռ չէր հասած:

Յունաց Մանուէլ կայսրը ախտարը բանալ գիտէր կըսեն. ուստի աստղերուն նայելով մեծ նաւատորմիւ մը պատրաստեց, եւ միտքը դրեր էր որ զարմանալի յաղթութիւններ պիտի ընէ. բայց չարաչար յաղթուեցաւ, եւ բոլոր նաւերն ալ ջարդուեցան այրեցան ու ծովուն տակը գնացին:

Անգղիոյ թագաւորը Հենրիկոս է, կհարցընէ աստեղագիտի մը թէ «Գիտե՞ս արդեօք թէ ես այս տարի ծննդեան օրը ո՞ւր պիտի անցընեմ»: Պատասխան կուտայ աստեղագէտը թէ «Չեմ գիտեր: — Ուրեմն ես քան զքեզ վարպետ եմ, կըսէ թագաւորը, վասն զի գիտեմ որ դուն ծնունդը Լոնտոնի աշտարակին մէջ պիտի անցընես»: Եւ իսկոյն հոն փակել տուաւ աստեղագէտը:

Աստեղագիտին մէկը օր մը կնայի Միլանի Յովհաննէս Կալէաճցոյ անունով դքսին երեսն ու կըսէ. «Գործերդ կարգի դիր, տէր իմ, վասն զի երկար ապրելիք չունիս:

— Ինչէ՞ն գիտես, ըսաւ դուքսը:

— Ախտարքէն:

— Հապա դուն քանի՞ տարի պիտի ապրիս:

— Իմ աստղս կցուցընէ որ ես շատ պիտի ապրիմ:

— Այդպէ՞ս է. ուրեմն ես քեզի ցուցընեմ որ աստղերուն հաւատալը անխելքութիւն է» ըսաւ, ու իսկոյն կախել տուաւ աստեղագէտը: